

Zlatan Vauda (1923–2010) – *Retrospekcije*: izazovi tumačenja muzičkog toka

Apstrakt

Zlatan Vauda (1923–2010), kompozitor, dirigent i vokalni pedagog, dao je značajan doprinos muzičkom životu u Srbiji na svim pomenutim poljima njegovog delovanja. Njegov kompozitorski opus obuhvata simfonijska, horska i brojna kamerna dela. Kompozicija *Retrospekcije* za violinu i violončelo, koja je predmet ovog rada, deo je njegovog obimnog i značajnog kamernog stvaralaštva. Delo se sagledava iz perspektive analize fenomena muzičkog toka. Posebna pažnja je usmerena na pokušaj da se otvore i konkretizuju pitanja vezana za postojanja identifikacionog znaka u muzičkom toku njegovih dela, prepoznatljivog pod, na prvi pogled, veoma jednostavnim i uopštenim nazivom *tri akorda* Zlatana Vaude. Autor je sam ukazivao na postojanje ovog fenomena (*tri akorda*) u svojim delima, ističući dramatične okolnosti pod kojima ih je njegov sluh otkrio. Naime, Zlatan Vauda je samo sticajem okolnosti preživeo streljanje u Kragujevcu 21. oktobra 1941. godine. Od tog momenta *tri akorda* su na različite načine postala i ostala trajno urezana u njegovo stvaralaštvo. U sećanjima savremenika upisana su saznanja o postojanju posebnih sazvučja koja artikulišu zvučnu sliku kompozicija ovog stvaraoca, a u njegovoj zaostavštini pronađeni su i pisani tragovi o tome. Pored opštih uvida u kamerni opus autora, posebno je sagledana kompozicija *Retrospekcije*, a pokrenuta su i istraživanja vezana za fenomen poznat kao *tri akorda* Zlatana Vaude.

Cljučne reči: Zlatan Vauda, *Retrospekcije*, muzička analiza, muzički tok, *tri akorda*

Uvod

Zlatan Vauda (1923–2010), kompozitor, dirigent i muzički pedagog, ostavio je značajan trag u muzičkom životu Srbije na svim pomenutim poljima delovanja. Obeležavanje sto godina od rođenja

kompozitora prilika je da se njegovo stvaralaštvo aktualizuje, osvetli iz različitih perspektiva i otvori putevi novim istraživanjima.¹

U radu koji sledi, pored opštih uvida u delatnost ovog autora, akcenat je na kompozitorskom stvaralaštvu, konkretno kamernoj muzici i delu pod nazivom *Retrospekcije* za violinu i violončelo. Kompozicija se sagledava iz perspektive metodologije analize fenomena muzičkog toka, koja je pouzdan oslonac u razotkrivanju suptilnih karakteristika muzičkog sadržaja, pa samim tim i razumevanja konkretnog umetničkog ostvarenja. Cilj rada jeste da se otvori i (u meri u kojoj je to ovoga trenutka moguće) konkretizuju pitanja vezana za postojanja identifikacionog znaka u muzičkom toku njegovih dela, prepoznatljivog pod, na prvi pogled, veoma jednostavnim i uopštenim nazivom *tri akorda* Zlatana Vaude. Kompozitor je sam ukazivao na postojanje ovog fenomena (*tri akorda*) u svojim delima, ističući dramatične okolnosti pod kojima ih je njegov sluh otkrio.² Mada se u napisima i komentarima koji se odnose na Vaudu relativno često može naći pomen Vaudina *tri akorda*, konkretna analitička istraživanja nisu rađena. Fenomen je izuzetno kompleksan i ovim analitičkim radom se žele podstaći dalja istraživanja u tom pravcu.

1. Iz života i rada Zlatana Vaude – prilog za biografiju

Životni put Zlatana Vaude pun je različitih obrta i veoma intenzivnih promena. Ta okolnost je, prirodno, bitno opredelila njegov život i stvaralaštvo. Rođen je u Sloveniji u mestu Pernice blizu Maribora. Najranija znanja o muzici stekao je u porodici, od dede Vinka Vaude, koji je delovao kao kompozitor i dirigent. Ratni vihor ga je početkom Drugog svetskog rata odneo iz rodne Slovenije. Porodica se smestila u Srbiji (prvo u Gruži, a zatim u Stanovu pored Kragujevca). Srećnim sticajem okolnosti preživeo je streljanje civila u Kragujevcu 21. oktobra 1941. godine (Sabo 2003, 28–33).

Nakon Drugog svetskog rata završava studije kompozicije na Muzičkoj akademiji u Beogradu u klasi profesora Marka Tajčevića. Usavršavao se na letnjim kursevima u klasi Hansa Svarovskog (Swa-

¹ U najnovije vreme postoje aktivnosti vezane za stvaralaštvo Zlatana Vaude koje mogu dati nove podsticaje istraživanjima. Izdvaja se tekst Teodore Trajković (2021, 137–151). Potrebno je napomenuti da je naslednica autorskih prava čuvanje građe poverila Muzikološkom institutu SANU. Institucionalna dostupnost građe može biti važan momenat u njenom proučavanju. Važno je napomenuti i studiju uglednog profesora, kompozitora i teoretičara Vlastimira Peričića *Muzički stvaraoci u Srbiji* u kojoj je pružio značajan uvid u stvaralaštvo Zlatana Vaude (Peričić 1969, 563–566).

² Na to je sam Vauda ukazao (Sabo 2003, 28–33).

rowski) i Hansa Jelineka (Jelinek). Tokom studija, kao i na potonjim usavršavanjima, upoznao se sa različitim muzičkim stilovima, a kao njemu najbliži pokazao se neoklasični. Prihvatio ga je na sebi svojstven način, većito u potrazi za posebnim, ali uvek logičnim muzičkim iskazom, koji pleni neposrednim i toplim zvučnim sadržajem.

Opus Zlatana Vaude obuhvata veliki broj kompozicija (preko 300), među kojima su najbrojnija horska dela. Pored toga, Vauda je autor brojnih solo pesama, kamernih kompozicija za različite sastave i orkestarskih dela. Među njegovim ostvarenjima posebno mesto zauzima dečija opera *Ježeva kuća* na tekst Branka Ćopića. Posvećenost horskom stvaralaštvu je više nego očigledna, a, između ostalog, proizilazi iz činjenice da je Zlatan Vauda više od tri decenije (1952–1986) bio dirigent i pedagog Dečjeg hora RTB. U vreme njegovog angažovanja repertoar hora obuhvatao je veliki broj dela domaćih i stranih autora i daleko premašivao standardne okvire dečjeg muziciranja. Na programu hora nalazila su se i značajna vokalno-instrumentalna dela: *Pasija po Mateju* J. S. Baha (Bach), *Prolećna simfonija* i *Ratni rekvijem* B. Britna (Britten) i *Pasija po Luki* K. Pendereckog (Penderecki). Pored obaveza u pripremanju radio-emisija, hor je učestvovao u operama koje su se izvodile na sceni Narodnog pozorišta u Beogradu. O tome kako sredina u kojoj je delovao Zlatan Vauda ceni njegov rad, govori i činjenica da je početkom 2014. godine izvršni odbor Prijatelja dece Beograda doneo odluku o ustanovljenju nagrade koja nosi njegovo ime. Nagrada „Zlatan Vauda“ dodeljuje se svake godine jednom, najuspešnijem solo pevaču – učesniku festivala Dečjih muzičkih svečanosti Beograda – DEMUS. Nagrada se dodeljuje u žanru stari majstori, klasična ili savremena solo pesma, bez obzira na to u kojoj kategoriji takmičar nastupa. Zlatan Vauda je dobitnik brojnih nagrada Udruženja kompozitora Srbije, kao i Vukove nagrade za celokupno životno delo. Sahranjen je u Aleji velikana na Novom groblju u Beogradu.

2. Kamerni opus

Svojim obimom i kvalitetom kamerna dela Zlatana Vaude predstavljaju važan doprinos muzičkom stvaralaštvu u Srbiji. U vreme nastanka ta su ostvarenja bila veoma zapažena i često izvođena. Autorka ovog rada se pitanjima kamernе muzike Zlatana Vaude bavila u više navrata. Izdvaja se njeno saopštenje sa osmog međunarodnog naučnog skupa održanog na Filološko-umetničkom fakultetu u Krajujevcu 2013. godine, objavljeno u zborniku radova sa skupa (Sabo 2014, 343–354).

Važan segment ovog rada, možda i najvažniji, jeste delimičan tabelarni prikaz Vaudinih kamernih dela sa popisom kompozicija koje su u momentu sačinjavanja popisa zatečene u zaoštavštini autora (Sabo 2014, 247–352). Tabela sadrži sledeće podatke: naziv dela i godina nastanka; izvođački sastav i trajanje; mesto gde se može naći notni materijal; premijerno izvođenje (datum, izvođači, sala); podaci o snimku i napomene. Značajnu podršku, bez koje ne bi bilo moguće izložiti navedene podatke, pružila je Marija Vauda, kćerka Zlatana Vaude, koja je notni materijal učinila dostupnim. Zlatan Vauda je komponovao za veoma raznorodne, standardne, ali i nestandardne kamernе sastave u kojima se neretko nalazi i solo glas, a mnoga dela su pisana u više verzija za isti ili različite ansamble. Ova okolnost nesumnjivo ukazuje na bogatu i razgranatu stvaralačku poetiku autora, ali popis i obradu podataka čini veoma složenom.

Bez posebnih teorijsko-analitičkih zahvata u pomenutom radu (Sabo 2014, 247–352) osvetljene su dve kamernе kompozicije koje uključuju i glas, što je za opus Zlatana Vaude veoma karakteristično. To su *Pokošeni osmesi* za sopran i duvački kvintet na stihove pet pesama klasične kineske poezije i kompozicija *Seanse III* za mecosopran i klavirski trio, posvećena Stevanu Raičkoviću, a komponovana na stihove pesme *Starinski sonet* Gustava Krkleca. Osnovna namera je u tom trenutku bila da se, za ova, ali i ostala dela, podstakne interesovanje izvođača i stručnjaka različitog profila. Sastavni deo saopštenja činilo je i emitovanje zvučnih fragmenata ovih kompozicija, što je izuzetno dobro primljeno od strane stručne publike.

Neposredno nakon prezentacije ovih dela na skupu u Kragujevcu, kompozicija *Seanse III* je sa velikim uspehom izvedena na koncertu *Veće solističke i kamernе muzike slovenačkih stvaralaca u Srbiji* 26. februara 2014. u sali Udruženja kompozitora Srbije, u organizaciji Nacionalnog saveta slovenačke nacionalne manjine i Udruženja kompozitora Srbije.³ Iste godine, 20. juna, u Ljubljani je održan međunarodni skup pod nazivom *Poklicne migracije in priseljenska/manjšinska kulturna produkcija v prostoru negdanje Jugoslavije* u organizaciji Inštituta za slovenko izseljenstvo in migracije ZRC SAZU, na kome je autorka ovog rada izložila tekst pod nazivom „Beograjski Slovenc Zlatan Vauda: zgodovinski pogled in sodobnost“. U okviru izlaganja predstavljena je kompozicija *Seanse III*, koja je kod prisutnih izazvala veliko interesovanje.

³ Klavirski trio *Klasika Aeterna*: violina Marija Misita, violončelo Dejan Mitrović, klavir Milica Sekulić.

3. Retrospekcije za violinu i violončelo⁴ – studija slučaja

Kompozicije pisane za veoma različita instrumentalna dua su u opusu ovog autora relativno brojne. Jezgrovitom muzičkom iskazu realizovanom u dvoglasu autor se obratio već u najranijoj fazi stvaralaštva i ostao mu veran tokom celog života. Različita instrumentalna dua autoru su se nametnula kao veoma inspirativna za izražavanje umetničkih težnji i u ostvarivanju prepoznatljivog muzičkog jezika.

Razmatranje kompozicije pod nazivom *Retrospekcije* predstavlja podsticaj teorijsko-analičkom utemeljenju odnosa prema delima ovog autora. To je pokušaj da se ukaže na metodološke oslonce tumačenja dela, istaknu ključne komponente muzičkog izraza za razumevanje Vaudinog umetničkog stvaralaštva i posebno ukaže na moguće tumačenje fenomena *tri akorda* Zlatana Vaude, koji uvek izaziva posebno interesovanje. Na taj način otvorili bi se novi putevi istraživanja njegovog opusa. Kompozicija *Retrospekcije* poslužiće kao uzorak na kome se inicira razmatranje, konkretizuju analitički postupci i pokreće proučavanje ovog fenomena.

Prilog 1

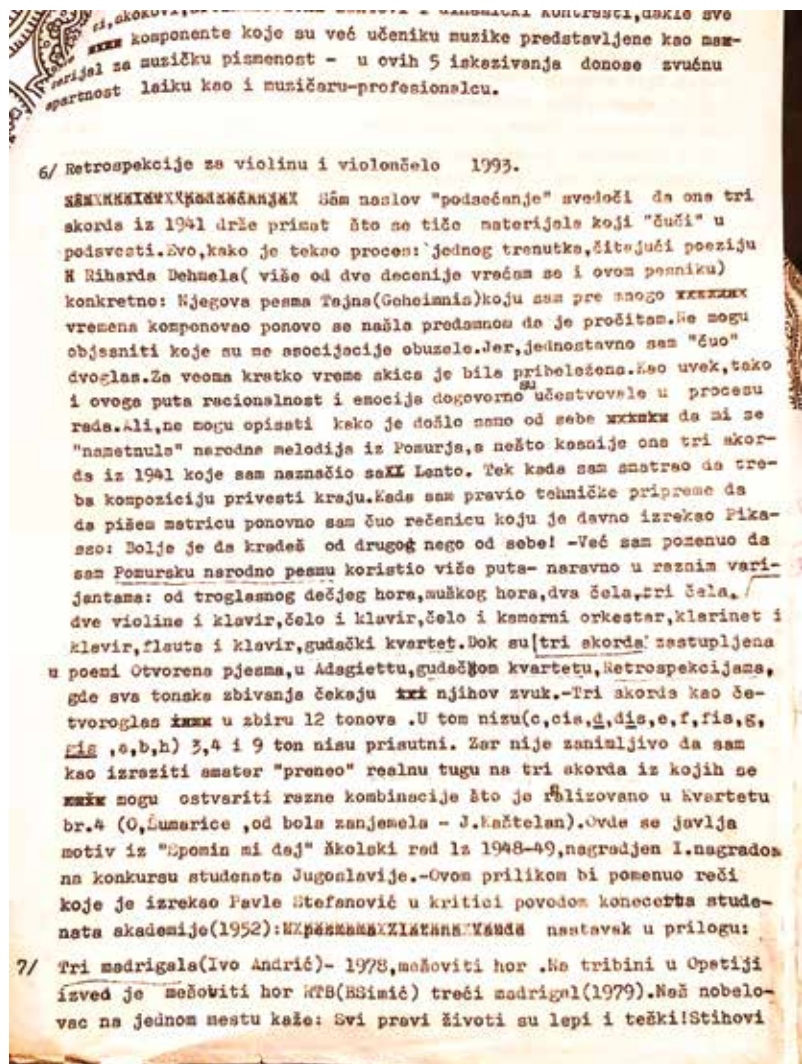
⁴ Premijerno izvođenje ovog dela bilo je 6. aprila 1994. Kompoziciju su izvele Maja Jokanović, violina, i Sandra Belić, violončelo. Tokom poslednje decenije kompozicija je izvedena u više navrata. Posebno značajno je izvođenje u Kruševcu 22. novembra 2013. U saradnji sa slovenačkim društvom „Lipa“ iz Kruševca, u prostorijama Centra za usavršavanje obeležen je praznik Nacionalnog saveta slovenačke nacionalne manjine *Dan reformacije – dan pismenosti* i tom prilikom je izvedena ova kompozicija. Tumačenje dela je izazvalo veliko interesovanje prisutnih. Sa velikim uspehom kompozicija je izvedena na koncertu Veće solističke i kamerne muzike slovenačkih stvaralaca u Srbiji 26. februara 2014. u sali Udruženja kompozitora Srbije, u organizaciji Nacionalnog saveta slovenačke nacionalne manjine i Udruženja kompozitora Srbije. Delo su izveli članovi ansambla „Škancin“: Imre Sabo, violina i Dragi Randelović, violončelo.

Koliko su ovi akordi bili autoru značajni, ukazuje i činjenica da je na vidljivom mestu u svom stanu kompozitor pisaćom mašinom zapisao i na dasku klavira pričvrstio napis: „Tri akorda iz Kragujevca 21. oktobar 1941.“ (Prilog 1). Na ovaj način prezentovana informacija do danas ostavlja otvoreno pitanje o kojim je akordima reč? Da li je reč samo o tri određena akorda, koja se uvek ponavljaju (što se čini malo verovatnim), ili ima više njih, koje autor u zavisnosti od umetničke koncepcije dela bira? Možemo se upitati u kojoj meri je značajna neka posebna tonska visina ili je bitan (što je verovatnije) intervalski sastav? Pitanja su mnogobrojna i dobro ih je pokrenuti.

Dva veoma važna momenta otvorila su mogućnost bavljenja fenomenom *tri akorda* Zlatana Vaude. Prvi se nametnuo prilikom intervjua koji je vođen povodom obeležavanja osamdeset godina života kompozitora, u kome je sam autor posebno govorio upravo o tri akorda. U poslednjem pitanju, zamoljen da istakne ono što je po njegovom mišljenju posebno važno, odgovorio je: „Kragujevac 21. oktobar 1941. godine. Datum velike tragedije! Mnogo ljudi je dan ranije bilo odvedeno u topovske šupe a zatim izvedeno na streljanje. Komanda je bila surova i jasna. Levo u stroj za streljanje, desno na sedenje. Ja ispadoh desni. Tri akorda (ce¹ ge¹ ce² es² – de¹ gis¹ de² fis² – es¹ a¹ de² fis²), koja sam tada zapisao, ostala su trajno utisnuta u meni, a samim tim i mojoj muzici i na mnogo načina, simbolično i suštinski obeležila moj život i rad“ (Sabo 2003, 33). Ovaj podatak bio je poznat široj muzičkoj javnosti, a pomenuti akordi se u verbalnoj komunikaciji često nazivaju i „akordi smrti“. Akordi su zapisani tokom intervjua, koji je u više navrata vođen na FMU u Beogradu, na osnovu onoga što je sam autor odsvirao. Zapisom su evidentirani tonovi i registar u kome je svirano. Važno je napomenuti da je Zlatan Vauda imao priliku da se upozna sa tekstom intervjua, tako da se sa velikom verovatnoćom može pretpostaviti da je saglasan sa učinjenim zapisom akorada.

Drugi momenat se jednostavno pojavio, otvorio u toku priprema tematskog broja *Slovenike 9*, posvećenog obeležavanju stogodišnjice rođenja kompozitora. U zaostavštini autora pronađeno je više tekstova različite dužine, kucanih na pisaćoj mašini, koji tek treba, zajedno sa ostalim materijalima, da budu podvrgnuti proučavanju. Pažnju je privukao tekst u kome, između ostalog, piše da kompozicija *Retrospekcije* sadrži *tri akorda* Zlatana Vaude. Označeno je i mesto u notnom tekstu na kome se, po rečima kompozitora, ovi akordi nalaze.

Ova okolnost je pružila ohrabrenje da se u navedenom delu razmatraju kako fenomen *tri akorda*, tako i određena pitanja i nedoumice. Naime, kada je pre dve decenije, od strane autorke ovog teksta, učinjen prvi korak u proučavanju kamernih ostvarenja Zlatana Vaude, *Retrospekcije* su se gotovo afirmativno nametnule kao kompozicija u kojoj je zastupljen fenomen *tri akorda*. Već pri prvom uvidu u partituru moglo se uočiti postojanje ovih akorada (ce¹ ge¹ ce² es² – de¹ gis¹ de² fis² – es¹ a¹ de² fis²), evidentirano je mesto nalaženja, a analitička istraživanja su to, na određeni način, i potvrdila.

Prilog 2

Međutim, primećena su i određena odstupanja u njihovom zapisu. Ta odstupanja od tonova akorada koje je autor naveo u intervjuu mogu se objasniti i protumačiti u okviru samog akordskog sastava, ali su nesporno i deo slobode samog stvaralačkog čina. Autorova beleška pronađena u zaostavštini (Prilog 2) krije još neka saznanja o ovom fenomenu. Ukazujući na to da tri različita četvorozvuka u zbiru sadrže dvanaest tonova hromatske lestvice, kompozitor posebno ističe sledeće: „U tom nizu (c, cis, d, dis, e, f, fis, g, gis, a, b, h) treći, četvrti i deveti ton nisu prisutni“ (Prilog 2). Iznescena konstatacija je u suprotnosti sa zapisom akorada zabeleženih u intervjuu, a gde se ovi tonovi nedvosmisleno pominju kao sastavni deo akorada. Možda je Zlatan Vauda sam dao neke smernice za razumevanje i moguće razrešenje naizgled kontradiktorne tvrdnje vezane za tonove koji čine akorde. On kaže: „Zar nije zanimljivo da sam kao izraziti amater 'preneo' realnu tugu na tri akorda iz kojih se mogu ostvariti razne kombinacije...“ Pored kompozicije *Retrospekcije*, kompozitor u pomenutom tekstu navodi i druga dela u kojima se nalaze *tri akorda*, a koja mogu poslužiti za nova istraživanja.

4. Analiza muzičkog toka u funkciji tumačenja globalne koncepcije dela

Analiza koja sledi ima za cilj da konkretizuje pojedine situacije i pruži jedno moguće poimanje dela, uz jasno utvrđene ograde u tumačenju fenomena *tri akorda* Zlatana Vaude. Metodologija analize se oslanja na fenomen muzičkog toka.⁵ Ova analiza je univerzalna i primenjiva na muzička dela različitih stilova i individualnih poetika. Može se reći da je na određeni način i elementarna – odnosno nezaobilazan početni korak u analitičkim procedurama. Tumačenje *tri akorda* oslonjeno je na stav da su to akordi zapisani u časopisu *Novi Zvuk* (Sabo 2003).

Analitički uvidi u koncepciju globalne forme ove kompozicije (Primer 1) ukazuju da je bazirana na više različitih odseka i zao-kružena izrazito obimnim segmentom (70–118 takt) označenim kao koda. U najopštijem smislu, muzički tok se može odrediti kao **a, b, a, c** i **koda**. Realizacija muzičkog sadržaja oslanja se primarno na

⁵ Autorka ovog teksta se fenomenima muzičkog toka posebno bavila u monografskoj studiji naslovljenoj *Ispoljavanje simetrije u muzičkom toku – metodološka pitanja* (Sabo 2020). Navedena studija je primarno usmerena ka tumačenju simetrije u muzici, a kao osnovni metodološki oslonac analize ističe se muzički tok. U ovom radu analiza je zasnovana na sagledavanju muzičkog toka. Pitanja vazana za ispoljavanje muzičke sintakse u ovom momentu neće biti razmatrana.

melodiju. Kompozicija započinje jasnim usmerenjem in D, koje je očuvano u odseku **a**, ali i na početku kode.

Andante /. = 69–72 / <i>ala punta</i>		<i>espressivo</i>		Tempo I	Lento	Animato scherzando	Larghetto	Animato scherzando
a 1–9	b 9–45 izlaganje motiva 9–14	a 46–52	c 53–69	koda 70–118 prvi odsek 70–82	drugi odsek 83–87	treći odsek 88–96	četvrti odsek 96–98	peti odsek 99–118
inD		inD			inD		inC	inC
m^1	m^2	m^1	m^2	m^1 71–72	m^2 79	<i>tri akorda</i>		

Primer 1

Odnos koji se uspostavlja u muzičkom toku između izlaganja odseka (**a**, **b**, **a**, **c**) i kode nosi u sebi potencijale proporcije zlatnog preseka (najpre veći, a zatim manji deo celine). Naime, ukoliko se kao jedinica mere uzme takt, onda se pozitivan zlatni presek uspostavlja na broju 72,924..., što je veoma blizu takta 70, u kome započinje koda. Pitanje jedinice brojanja, kada se zlatni presek razmatra u muzičkom toku, veoma je delikatno. Evidentno je da se vrsta takta i tempo stalno menjaju, što samo određenje jedinice brojanja doводи u pitanje.⁶ Jedinica merenja svakako može biti i sekunda, ali je za tu vrstu merenja potrebno imati i posebne uslove. No bez obzira na iskazane nedovoljnosti, deluje prilično uverljivo da je u celini kompozicija dvodelna. U prvom delu se izlažu i razvijaju materijali, dok drugi donosi svojevrsno zaokruženje. Koda, samim tim i kompozicija u celini, završava C-dur akordom, u visokom registru i jakoj akustičkoj dinamici, što stvara opšti utisak optimizma i daje perspektivu novim ostvarenjima.

Posebno je potrebno istaći da se u kodi izlaže i segment u kome se mogu evidentirati *tri akorda* Zlatana Vaude. Kao što je već rečeno, polazna osnova tumačenja ovih akorada je preuzeta iz časopisa *Novi zvuk*, odnosno akorada zapisanih na osnovu onoga što je kompozitor svirao prilikom davanja intervjua. Ti akordi u značajnoj meri korespondiraju sa akordima koji se izlažu u kodi ovog dela (takt 83–87). Segment muzičkog toka kode u kome se akordskim sazvučjima aktivira sećanje na prošlost izdvojen je tempom (*Lento*) i dinamičkim nijansiranjem od tihog (*piano*) ka izrazito intenzivnom zvuku (*for-*

⁶ Pitanjem jedinice mere u izučavanju proporcije zlatnog preseka u muzičkom toku autorka ovog članka bavila se u radu: Sabo 1997, 131–139.

tissimo). Poređenje sastava akorada zapisanih u časopisu *Novi zvuk* sa onima koje sadrži koda ukazuje na visoku podudarnost sazvučja (Primer 2). Izuzetna bliskost tonskog sastava akorada upućuje i na značaj koji oni imaju u delima ovog autora.

akordi zapisani u časopisu <i>Novi zvuk</i>	akordi u taktovima 83–87 kode
I ce ¹ ge ¹ ce ² es ²	I de a f ¹ a ¹
II de ¹ gis ¹ de ² fis ²	II e ais e ¹ gis ¹
III es ¹ a ¹ de ² fis ²	III f h es ¹ g ¹

Primer 2

Akordi su u Primeru 2 označeni rimskim brojevima od jedan do tri. U prvoj koloni su dati akordi evidentirani u časopisu *Novi zvuk*, a u drugoj oni koji pripadaju kodi. Prvi akordi (označeni rimskim brojem I) predstavljaju molsko sazvučje, drugi (označeni rimskim brojem II) istog su intervalskog sastava, dok se u trećim (označeni rimskim brojem III) uočavaju minimalne izmene. Upravo je ova okolnost – postojanje tako značajne podudarnosti između akorada koje je autor naveo u intervjuu sa onim što se nalazi u ovom delu – uticala na to da se u potragu za fenomenom *tri akorda* krene od kompozicije *Retrospekcije za violinu i violončelo*.

Uprkos značaju koji ovi akordi imaju za celokupno stvaralaštvo Zlatana Vaude, neosporno je da se melodija nameće kao ključni oslonac njegovog muzičkog iskaza. U celokupnom stvaralaštvu ovog autora tematski plan ima izuzetan značaj. Melodija i svi njeni elementi, pre svih intervali i ritam, ali u snažnom sadejstvu sa drugim komponentama muzičkog izraza, kao što su artikulacija, agogika, dinamika, registar i druge, obezbeđuju prepoznatljivost njegovih dela. To je razlog što motivi kao najmanji izraziti deo celine imaju izuzetnu važnost.

Muzički tok kompozicije je utemeljen na tri motiva m^1 , m^2 i m^3 (Primer 3). Njihovo smenjivanje – m^1 , m^2 , m^1 , m^3 , m^1 , m^2 – sugerise logiku rondo forme. Dominira razvojni princip izgradnje muzičkog toka, preovlađuju propustljive i beznaponske granice, što dodatno potencira rondolikost muzičkog iskaza.

Andante / ♩ = 69 - 72 /

Violin

Violoncello

9

Vln.

Vc.

53

espressivo

pp *mf*

mf

fp

Primer 3

Svi motivi su realizovani u dvotaktnim formacijama, a svaki poseduje sasvim osobene karakteristike, koje ga čine prepoznatljivim. Motiv m^1 je izložen picikato u niskom registru violončela i osobenom metričkom kontekstu (prvi takt pet, a drugi šest četvrtina), prepoznaje se po ponavljanju tona isprekidanog pauzom. Motiv m^2 izložen je u violini, u niskom registru, dinamici forte, u ravnomernom šesnaestinskom pokretu i afirmativno istaknutim intervalom prekomerne kvarte odnosno umanjene kvinte. Motiv m^3 poseduje liriska obeležja i dat je imitaciono. Najintenzivnijim motivskim transformacijama podleže motiv m^2 . Promenama su podložne sve komponente muzičkog izraza. Dominiraju promene u registru, dinamici, artikulaciji, agogici, ali se pri izmenama motiva uvek može odrediti određeni stepen sličnosti sa početnim uzorkom.

5. Umesto zaključka

U radu su pokrenuta pitanja od posebne važnosti za razumevanje i tumačenje stvaralaštva kompozitora Zlatana Vaude. Kao veoma intrigantno, otvoreno je pitanje fenomena prepoznatljivog pod terminom *tri akorda*, ali i pojedini momenti vezani za metodologiju analize muzičkog sadržaja, koja je u poziciji da pruži odgovarajuće spoznaje o njegovom stvaralaštvu. S obzirom na to da se istraživanja tek otvaraju, čini se da, možda, nije trenutak za iznošenje bilo kakvih zaključaka. Ipak, moguće je označiti pojedine smernice za dalja istraživanja. Učinjen je pokušaj da se ukaže na metodološke oslonce tumačenja dela, istaknu komponente muzičkog izraza ključne za razumevanje Vaudinog stvaralaštva i posebno ukaže na moguće tumačenje fenomena *tri akorda* Zlatana Vaude.

Kompozicija *Retrospekcije za violinu i violončelo* izraz su kompozitorovog dubokog i trajnog sećanja na veoma dramatične trenutke iz mladosti i izabrana je kao uzorak na kome se navedena pitanja otvaraju. Tri akorda se doživljavaju kao simboli sećanja. Ta sećanja Zlatan Vauda čuva tamo gde su njegovi individualni stvaralački potencijali najjači – u zvuku. Realno je očekivati da sećanja izazivaju i različita čitanja akorada utisnutih u njegov muzički izraz, na šta i sam autor u svojim zapisima ukazuje. Međutim, pred istraživačima su i brojni drugi izazovi. To je veliki i značajan opus ovog autora, koji je potrebno proučiti, preispitati i odrediti njegovo mesto u kontekstu razvoja muzike u Srbiji.

Literatura

- Peričić, Vlastimir. 1969. *Muzički stvaraooci u Srbiji*. Beograd: Prosveta, 563–566.
- Sabo 1997. – Сабо, Аница. 1997. „Посебност Бартоковог односа према златном пресеку у процесу обликовања музичког тока“. У *Изузетност и сапостојање*, уредник Мишко Шуваковић, 131–139. Београд: Факултет музичке уметности. [Sabo, Anica. 1997. „Posebnost Bartokovog odnosa prema zlatnom preseku u procesu oblikovanja muzičkog toka“. U *Izuzetnost i sapostojanje*, urednik Miško Šuvaković, 131–139. Beograd: Fakultet muzičke umetnosti].
- Sabo, Anica. 2003. „Tri akorda Zlatana Vaude“. *Novi zvuk* 23: 28–33.
- Sabo, Anica B. 2014. „Kamerna dela Zlatana Vaude“. U *Pagansko i hričansko u likovnoj umetnosti & satira u muzici*, urednice Sanja Pajić i Valerija Kanački, 343–352. Kragujevac: FILUM.

- Sabo, Anica. 2020. *Ispoljavanje simetrije u muzičkom toku – metodološka pitanja*. Beograd: FMU.
- Trajković, Teodora. 2021. „Zaostavština Zlatana Vaude u Muzikološkom institutu SANU – arhivska građa“. *Slovenika* 7: 137–152. <https://doi.org/10.18485/slovenika.2021.7.1.8>

Anica Sabo
Univerza umetnosti v Beogradu
Fakulteta za glasbeno umetnost
Srbija
anicasabo310@gmail.com

ZLATAN VAUDA (1923–2010) – RETROSPEKCIJE: IZZIVI TOLMAČENJA GLASBENEGA TOKA

Zlatan Vauda (1923–2010), skladatelj, dirigent in vokalni pedagog, je pomembno prispeval h glasbenemu življenju v Srbiji, na vseh omenjenih področjih njegovega delovanja. Njegov skladateljski opus zajema simfonična, zborovska in številna komorna dela. Skladba *Retrospekcije* za violino in violončelo, ki je obravnavana v pričujočem članku, je del njegovega obsežnega in pomembnega komornega ustvarjanja. Delo se obravnava s stališča analize fenomena glasbenega toka. Posebna pozornost je usmerjena na poskus odpiranja in konkretiziranja vprašanj, ki so v zvezi z obstojem identifikacijske oznake v glasbenem toku njegovih del, in so na prvi pogled prepoznavna pod zelo enostavnim in posplošenim imenom *trije akordi* Zlatana Vaude. Avtor je tudi sam omenjal njihov obstoj (*treh akordov*) v svojih delih, in je poudarjal dramatične okoliščine, v katerih jih je njegov posluš odkril. Namreč, Zlatan Vauda je samo po neverjetnem naključju preživel množično streljanje v Kragujevcu 21. oktobra 1941. Od tega trenutka so *trije akordi* na različne načine postali in ostali trajno vrezani v njegovo ustvarjanje. V spominih sodobnikov so vpisana spoznanja o obstoju posebnih sozvočij, ki artikulirajo zvočno sliko skladb tega ustvarjalca, v njegovi zapuščini pa o tem obstajajo tudi pisne sledi. Poleg splošnih vpogledov v komorni opus avtorja, se posebno obravnava skladba *Retrospekcije*, in so tudi sprožene raziskave v zvezi s fenomenom znanim kot *trije akordi* Zlatana Vaude.

Ključne besede: Zlatan Vauda, *Retrospekcije*, glasbena analiza, glasbeni tok, *trije akordi*

Anica Sabo
University of Arts in Belgrade
Faculty of Music
Serbia
anicasabo310@gmail.com

ZLATAN VAUDA (1923–2010) – *RETROSPECTIONS*:
CHALLENGES IN INTERPRETING MUSICAL FLOW

Zlatan Vauda (1923–2010), composer, conductor and vocal pedagogue, made a significant contribution to musical life in Serbia in all of the aforementioned fields of activity. His oeuvre as a composer includes symphonic, choral and numerous chamber pieces. The composition *Retrospection* for violin and cello, discussed in this paper, belongs to his abundant and significant work in the area of chamber music. His work is presented in the context of the analysis of the phenomenon of musical flow. It is with special attention that the author seeks to raise and more specifically define the issues related to the existence of an identification sign in the musical flow of Vauda's works, known under the seemingly simple and general name of Zlatan Vauda's *three chords*. The composer made references to the existence of this phenomenon (*three chords*) in his works, highlighting the dramatic circumstances under which they were discovered by his sense of hearing. Namely, it was by chance that Zlatan Vauda survived the shooting in Kragujevac on 21 October 1941. From that moment on, the *three chords* got permanently imprinted in his creative work in various ways. The memories of his contemporaries reveal their awareness of the existence of peculiar chords that articulated the sonic image of his compositions, and written evidence of this was also found in his belongings. In addition to a general insight into Vauda's chamber compositions, the paper offers an analysis of his composition *Retrospection*, while also instigating the study of the phenomenon known as Zlatan Vauda's *three chords*.

Keywords: Zlatan Vauda, *Retrospections*, musical analysis, musical flow, *three chords*

Primljeno / Prejeto / Received: 19. 07. 2023.
Prihvaćeno / Sprejeto / Accepted: 23. 11. 2023.